

ПИТАЊЕ КОНТРОЛЕ ЦИВИЛНЕ ОБАВЈЕШТАЈНЕ СЛУЖБЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Оригинални научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2102023C	COBISS.RS-ID 135109633	УДК 341.456:343.958]:351.746.2(497.6)
---------------------------------	------------------------	---------------------------------------

Предраг Ђеранић¹

Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци

Душко Башкало

Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци

Апстракт: Обавјештајне и службе безбједности су користан државни апарат. У свакој земљи сматра се да су посебно значајне. Могу да помогну заштити и развоју друштвених односа, али исто тако да буду и препрека демократском развоју друштва. Предмет истраживања је начин њихове друштвене контроле, које, ако није на адекватан начин ријешено, службе умјесто да буду у функцији друштва, могу бити стављене у функцију интереса моћних појединаца и група, потпуно насупротив своје законом предвиђене улоге. Питање контроле обавјештајне службе у свакој земљи је веома значајно за развој демократских односа. У подијељеном друштву какво је босанскохерцеговачко, оно има димензију више због и даље присутних етничких тензија и неусаглашености политичких елита по многим питањима, од којих је најважније тумачење Дејтонског споразума. У раду се приказује развој цивилних обавјештајних служби у БиХ и начин њихове друштвене контроле од дисолуције СФРЈ до данас. Да ли је она постојала само декларативно или су законска рјешења спровођена у пракси? Циљ рада је доћи до одговора на наведена питања.

Кључне ријечи: друштво, обавјештајна служба, контрола, парламент, влада, судски органи.

УВОД

За Службу државне безбједности Босне и Херцеговине важила је одредница – „ударна песница Партије”. То су најчешће истицали у самој „Партији”, односно, органима Савеза комуниста БиХ (СК БиХ). Наведена кованица највише говори о идеолошком карактеру обавјештајно-безбједносне организације која је радила за потребе власти у БиХ, сарађивала са „Са-

¹ Аутор за кореспонденцију: др Предраг Ђеранић, декан Факултета безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци. Имејл: predrag.ceranic@fbn.unibl.org

везном службом”, односно, остваривала своју функцију на основу Закона о основама система државне безбједности²: „Послове државне безбједности у Федерацији обављају Савезни секретаријат за унутрашње послове и други савезни органи управе кад је то посебно одређено, а у републикама и аутономним покрајинама – републички, односно, покрајински органи надлежни за унутрашње послове” (Закон о основама система државне безбједности, Службени лист СФРЈ, бр. 15/84, чл. 9).

Законом је дефинисана „основа система заштите уставом СФРЈ утврђеног поретка (државна безбједност)” што је требало да буде „основа дјелатности службе државне безбједности која је неопходна за остваривање одговорности савезних органа и усклађивање органа који обављају послове државне безбједности” (Закон о основама система државне безбједности, Службени лист СФРЈ, бр. 15/84, чл. 1). Послове контроле обављала је Комисија за контролу службе државне безбједности, а председника и чланове Комисије именовала је Скупштина СФРЈ и била је дужна да најмање једном годишње о свом раду извјештава Скупштину СФРЈ (Закон о основама система државне безбједности, Службени лист СФРЈ, бр. 15/84, чл. 17). У пракси, контролу над Службом државне безбједности БиХ (СДБ БиХ) обављао је Савез комуниста БиХ, односно „Партија”, до мјере да се примјена метода СДБ према члану СК БиХ морала претходно верификовати у органима СК. Очекивано је да је то била пракса и у другим републикама.

Након побједи на изборима 1990. године у БиХ националне странке преузимају кључне полуге власти па тако и Службу државне безбједности. СДБ БиХ и даље функционише као дио Републичког секретаријата за унутрашње послове. До почетка рата СДБ БиХ функционисаће формално у уставно-правном оквиру какав је био и у доба СФРЈ. СДБ БиХ као јединствена служба безбједности престала је да постоји већ са првим оружаном сукобима у марту 1992. године а њени припадници су се сврставали уз националне покрете по основу националне припадности.

Предмет рада је развој обавјештајне службе у Босни и Херцеговини, а посебан фокус биће питање њене контроле. Од дисолуције СФРЈ па до дејтонске БиХ, обавјештајна служба пролазила је кроз различите фазе. Током ратних дешавања у БиХ су постојале три, након рата двије, а потом једна, заједничка обавјештајна служба. Како се развијало питање контроле, да ли је контрола одражавала потребу друштва да надзире овај свој важан сегмент?

СЛУЖБЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ У РАТНОМ И ПОРАТНОМ ПЕРИОДУ

Након проглашења независности и избијања ратних сукоба, на простору Босне и Херцеговине развили су се паралелни обавјештајни системи:

² Закон је објављен у Службеном листу СФРЈ, број 15/84 а ступио је на снагу 7. априла 1984. године.

- на простору под контролом власти у Сарајеву, односно, Армије Босне и Херцеговине, наставила је дјеловати СДБ као дио Министарства унутрашњих послова. У оквиру Армије БиХ формирају се обавјештајни и безбједносни органи;
- на територији под контролом Српске Републике Босне и Херцеговине (касније Републике Српске) у склопу Министарства унутрашњих послова дјеловала је Служба националне безбједности (СНБ). Крајем 1993. промијенила је назив у Ресор државне безбједности (пресликана је организација РДБ Србије)³ док су у оквиру Војске Републике Српске дјеловали војни обавјештајни и безбједносни органи;
- на подручју Хрватске заједнице Херцег-Босне, касније Хрватске Републике Херцег-Босне, развијао се и дјеловао самосталан обавјештајно-безбједносни систем по узору на Републику Хрватску и њена искуства, а чинили су га Служба националне сигурности (СНС) Министарства унутрашњих послова и Сигурносно-информативна служба (СИС) као војна служба (Ђеранић, 2008).

Дејтонским мировним споразумом функција безбједности остала је на ентитетском нивоу, укључујући полицијске структуре али и обавјештајне службе. Реформи обавјештајног сектора приступљено је 2004. године. До 2002. године у БиХ су функционисале три националне службе безбједности: Агенција за истраживање и документацију (АИД), Ресор државне безбједности Републике Српске (РДБ РС), служба која се накнадно трансформисала у Обавјештајно-безбједносну службу Републике Српске (ОБС РС) и Служба националне сигурности (СНС). У свакој од наведених запошљавани су углавном припадници једне нације, зависно да ли је ријеч о АИД-у (Бошњаци)⁴ или СНС-у⁵ (Хрвати), РДБ-у, односно, ОБС-у (Срби). Службе су дјеловале као

³ Законом о унутрашњим пословима, који је донијела Народна скупштина српског народа у БиХ на сједници од 28. 2. 1992. г. „уређује се јединствена служба јавне безбједности, уређује и организује служба националне безбједности у оквиру права и дужности Српске Републике Босне и Херцеговине”. (Службени гласник Републике Српске, бр. 4/92). У члану 18 речено је да „послове и задатке националне безбједности врши Министарство” те да „за вршење послова и задатака националне безбједности у Министарству остаје Служба националне безбједности као посебно организована служба” (стр. 76). Служба националне безбједности врши послове и задатке заштите уставног уређења и у том циљу прикупља податке и обавјештења како би спријечила „угрожавање уставног уређења и безбједности земље, и у вези с тим предузима потребне мјере и радње у складу са законом и прописима донесеним на основу закона” (стр. 76). Службом руководи подсекретар у Министарству, односно, руководилац Службе националне безбједности, а њена унутрашња организација утврђује и програме рада Службе националне безбједности, што је наставак начина рада из доба социјализма. Припадници службе имају и полицијска овлаштења.

⁴ По завршетку рата, у јануару 1996. године, одлуком предсједника БиХ Алије Изетбеговића, СДБ БиХ како се званично звала бошњачка обавјештајна служба у Сарајеву, издвојена је из састава МУП-а и формирана као Агенција за истраживање и документацију (АИД). Припадници АИД-а овом реформом губе полицијска овлаштења, а кључни посао био им је документовање ратних злочина.

⁵ Паралелно са АИД-ом дјеловала је СНС, као обавјештајна служба хрватског народа у БиХ, са сједиштем у Мостару.

националне службе конститутивних народа, а одвојено су издвајана и буџетска средства (Ђеранић, 2008).

Под утицајем међународне заједнице, 2002. године Законом о Обавјештајно-сигурносној служби Федерације Босне и Херцеговине (Службене новине Федерације БиХ, бр. 23/02) АИД и СНС уједињени су у једну обавјештајно-сигурносну службу (ФОСС) те од тада у Босни и Херцеговини дјелују двије ентитетске службе. У Републици Српској РДБ функционише у саставу МУП-а све до јуна 1998. године када је донесен Закон о Обавјештајно-безбједносној служби Републике Српске (Службени гласник Републике Српске бр. 21/98). Законом се конституише ОБС као „посебан републички орган за обавјештајни и контраобавјештајни рад у циљу заштите уставног уређења и безбједности Републике Српске” (Закон о Обавјештајно-безбједносној служби РС, Службени гласник РС бр. 21/98).

Ентитетски обавјештајни системи престали су да постоје након што су оба дома Парламентарне скупштине БиХ марта 2004. године донијела *Закон о Обавјештајно-безбједносној агенцији Босне и Херцеговине* (Службени гласник БиХ, бр. 12/04). Овим законом су ентитетске обавјештајне службе, Федерална обавјештајно-сигурносна служба (ФОСС) и Обавјештајно-безбједносна служба Републике Српске (ОБС) уједињене у једну обавјештајну службу. По Закону, Обавјештајна агенција БиХ је одговорна за прикупљање обавјештајних података у вези са пријетњама по безбједност Босне и Херцеговине, како унутар тако и ван Босне и Херцеговине, њихово анализирање и преношење овлашћеним функционерима, као и за прикупљање, анализирање и преношење обавјештајних података с циљем пружања помоћи овлашћеним службеним лицима како је дефинисано законима о кривичном поступку у Босни и Херцеговини те осталим надлежним тијелима у Босни и Херцеговини када је то потребно ради сузбијања пријетњи по безбједност Босне и Херцеговине (Закон о Обавјештајно-безбједносној агенцији БиХ, Службени гласник БиХ, бр. 12/04).

Поред питања безбједности, Агенција треба да се бави и глобалним пријетњама, као што су: тероризам, укључујући међународни тероризам, шпијунажа усмјерена против БиХ, саботажа усмјерена против виталне националне инфраструктуре, организовани криминал као што су трговина људима, дрогом, оружјем и незаконитом међународном производњом оружја за масовно уништење или њихових компоненти као и материјала и уређаја који су потребни за њихову производњу. Агенцију интересују и радње кажњиве по међународном хуманитарном праву и дјела организованог насиља или застрашивања националних или вјерских група у БиХ. Дјелокруг рада Агенције, дакле, доста је опсежан и широк и дјелимично се преклапа са дјеловањем класичне полиције, а у избору кључних људи Агенције уведен је институт јавног конкурса, што је новина, па чак и неубичајена пракса у обавјештајним службама (Ђеранић, 2011: 129).

Предсједништво Босне и Херцеговине одобрава годишњу платформу обавјештајне политике. Платформу обавјештајне политике припрема Савјет

министара, а усваја је Парламентарна скупштина БиХ. Платформа садржи опште смјернице за рад Агенције у складу са међународним стандардима.

ПИТАЊЕ КОНТРОЛЕ

Када говоримо о контроли и надзору у систему безбједности једне државе, он је вишеструко значајан. Контролу треба да посматрамо широко, присутна је и веома важна у свим друштвеним сферама: привреди, енергетици, саобраћају, здравству, финансијама... Контрола рада Обавјештајно-безбједносне службе Републике Српске заснивала се на члану 20 Закона о Обавјештајно-безбједносној служби Републике Српске по којем се „за контролу законитости рада Службе образује Комисија за праћење и контролу рада Обавјештајно-безбједносне службе Републике Српске од три члана”. За Комисију се, даље, наводи да је образује Народна скупштина Републике Српске и то на приједлог председника Републике. За Скупштину се бирају лица „у складу са безбједносним стандардима”, а директор је Комисији дужан пружати информације и подносити извјештај о раду најмање једном годишње „на начин који омогућава увид у законитост рада Службе и обезбјеђује тајност података”. Председник Републике, сходно слову закона, даје смјернице за спровођење утврђене политике у питањима значајним за заштиту уставног уређења и безбједности, очување интегритета и територијалног суверенитета, политичке независности и међународног субјективитета Републике” (Закон о Обавјештајно-безбједносној служби РС, Службени гласник Републике Српске, бр. 21/98, чл. 21).

Контрола рада Федералне обавјештајно-сигурносне службе БиХ заснивала се на Закону Обавјештајно-сигурносне службе Федерације БиХ. По слову Закона, председник Федерације и потпредседник Федерације формираће Стално радно тијело ради координисања и усмјеравања обавјештајне и контраобавјештајне политике Федерације. Чланови Сталног радног тијела су: председавајући домова Парламента Федерације, председник и потпредседник Федерације, премијер и замјеник премијера Владе (Закон о Обавјештајно-сигурносној служби Федерације БиХ, Службене новине Федерације БиХ, бр. 23/02, чл. 29).

Како смо већ навели, Обавјештајно-безбједносна агенција БиХ настала је тако што је Парламентарна скупштина БиХ 2004. године донијела Закон о Обавјештајно-безбједносној агенцији БиХ. Ова агенција настала је захваљујући утицају међународне заједнице, али и сагласности тадашњих представника сва три конститутивна народа. Иако је Република Српска на основу устава имала право на обавјештајну службу, представници тадашње власти били су сагласни да се формира заједничка обавјештајна агенција.

Први инострани медијатор којег је Канцеларија високог представника (ОХР) ангажовала да изврши реформу обавјештајног сектора био је мађарски дипломата Калман Кочиш, некадашњи шеф мађарске обавјештајне

службе. Кочиш је направио концепт по којем двије ентитетске обавјештајне службе настављају да функционишу, а на нивоу Босне и Херцеговине било је замишљено да се формира тијело од 40 људи, које би било заједничко, односно, својеврсни савезни орган са одређеним овлашћењима. Кочиш је поштовао уставне ингеренције које има Република Српска, али је убрзо, управо због концепта заједничке обавјештајне службе који је пропагирао, био прозиван у таблоидима и порталима због афера у којима је наводно умијешан док је још радио у Мађарској. Убрзо је смијењен са функције коју је у ОХР-у обављао. На његово мјесто постављен је Словенац Драго Ферш који је ту службу изградио на начин који је одговарао политичком Сарајеву. Међутим, направљен је пропуст, у смислу Кочишеве „оставштине”, па и сада, у важећем Закону о Обавјештајно-безбједносној агенцији БиХ, у члану 3, стоји да унутрашња организација Обавјештајне агенције мора пратити уставну структуру земље, што би значило да у БиХ постоје двије ентитетске службе и једна заједничка.

Тако се догодило да су се, умјесто на равноправним основама и сходно Закону о Обавјештајно-безбједносној агенцији БиХ који каже да ће унутрашња структура ове службе (или агенције) пратити уставно уређење БиХ, ствари одвијале другачије. Умјесто формирања двију канцеларија (за Републику Српску и за Федерацију БиХ), формиране су четири канцеларије које прелазе међуентитетске линије. Умјесто фузије у агенцију која би задржала структуру сходно уставном уређењу БиХ, догодило се да је Федерална обавјештајно-сигурносна служба (ФОСС) једноставно „прогутала” Обавјештајно-безбједносну службу Републике Српске (ОБС). Она је једноставно ишчезла. То ће овој агенцији, али и друштву, донијети дугорочне проблеме.

Подређеност српских кадрова за резултат је имала да су главна мета рада Обавјештајне агенције биле институције Српске, а најважнија мета били су они који су се за интерес Српске највише залагали. Први „опипљиви” резултат наведеног дјеловања Обавјештајне агенције био је стављање предсједника Српске, тада Милорада Додика, на тзв. „црну листу” САД због исконструисаних оптужби да нарушава Дејтонски мировни споразум. Међутим, није Додик једини политичар којим се Обавјештајна агенција бави. И друге личности из политичког и јавног живота, односно, сви који се сматрају опонентима политике која се креира у политичком Сарајеву, постали су мета Обавјештајне агенције. Обавјештајна агенција те личности тајно прати, снима разговоре, преко пробраних новинара и медија пласира своје информације и дезинформације, али и информише западне амбасаде о њима.

Законом о Обавјештајној агенцији одређен је начин управљања Агенцијом, као и облици њене контроле. Тако је предсједавајући Савјета министара искључиво одговоран за надзор и усмјеравање рада Агенције, као и за обезбјеђење законитости у обављању рада. То подразумијева давање општих смјерница Агенцији за извршавање задатака који се убрајају у дјелокруг дужности Агенције (Ђеранић, 2011: 130).

Како би предсједавајући Савјета министара могао пратити и вршити координацију безбједносно-обавјештајних питања, он формира Извршни обавјештајни одбор. Одбор чине предсједавајући Савјета министара, његова два замјеника или два министра из Савјета министара гдје се води рачуна о заступљености сва три конститутивна народа. Обавјештајно-безбједносна савјетодавна служба (ОБСС) јесте стручни орган који дјелује у својству секретаријата Извршног одбора (Закон о Обавјештајно-безбједносној агенцији БиХ, Службени гласник БиХ, бр. 12/04, чл. 15). На тај начин је регулисана контрола Обавјештајне агенције од извршне власти. Она се уједно и назива управљачким видом контроле.

Други облик контроле, односно, надзора над Агенцијом, јесте надзор од законодавне власти. Оличена је у Заједничкој безбједносно-обавјештајној комисији за надзор над радом Обавјештајно-безбједносно агенције, а конституисана је сходно члану 18 Закона о Обавјештајно-безбједносној агенцији БиХ који налаже да Представнички дом и Дом народа Парламентарне скупштине БиХ заједнички оснивају Безбједносно-обавјештајну комисију за надзор над Агенцијом.⁶ Комисију чини 12 чланова, по шест из сваког дома.

У складу са законом, Заједничка обавјештајно-безбједносна комисија надлежна је да:

- врши надзор над законитошћу рада Агенције;
- одржава расправе о именовану генералног директора и замјеника генералног директора Агенције и даје мишљење о том именовану;
- разматра извјештај генералног директора о раду и трошковима Агенције те посебно анализира начин трошења буџетских средстава;
- разматра извјештај главног инспектора;
- затражи од запослених у Агенцији да, путем предсједавајућег, осигурају стручне савјете када је потребно у циљу вршења функције надзора;
- даје мишљење о детаљном приједлогу буџета Агенције;
- проводи истрагу о раду Агенције (Закон о Обавјештајно-безбједносној агенцији БиХ, Службени гласник БиХ, бр. 12/04, чл. 19).

Комисија је бројна, рекли бисмо, и прекобројна. Превише људи долази у додир с документима повјерљивог значаја. Иако се предсједник бира из реда опозиционих странака, његова улога у доношењу одлука Комисије је маргинална.

На основу Закона о Обавјештајно-безбједносној агенцији Савјет министара је надлежан да припрема годишњу платформу о безбједносно-оба-

⁶ Ступањем на снагу Закона о измјенама и допунама закона о Обавјештајно-безбједносној агенцији БиХ Комисија за надзор над радом ОБА БиХ, промијењен је назив у Заједничка безбједносно-обавјештајна комисија за надзор над радом Обавјештајно-безбједносно агенције БиХ (Закон о измјенама и допунама закона о Обавјештајно-безбједносној агенцији БиХ од 29. 1. 2009. године).

вјештајној политици, која садржи опште смјернице за рад Агенције у складу са међународним стандардима. Постоје и друге ингеренције Савјета министара, али ова је најважнија у смислу давања политичких смјерница за рад Агенције.

У систему безбједности, рад судова и тужилаштва представља значајан сегмент, јер судови и тужилаштво имају кључну улогу у сузбијању свих видова криминалитета. Уједно, органи правосуђа имају контролну улогу, они треба да обезбиједу начело законитости у раду подсистема безбједности и да заштите грађане од злоупотребе система безбједности. „У области обавјештајно-безбједносних послова, судска власт има изузетно важну контролну улогу у заштити људских права од незаконитог рада служби безбједности” (Драгишић, 2007: 160).

Закон о Обавјештајно-безбједносној агенцији БиХ у неколико чланова дефинише контролну улогу судских органа. У члану 77 наведено је да се праћење на мјестима које немају јавни карактер, праћење комуникација путем телекомуникацијских и других електронских уређаја, као и претрес имовине без пристанка власника или особе која привремено заузима ту имовину, може вршити само у случајевима за које је добијено претходно овлашћење од предсједника Суда БиХ или судије Суда БиХ којег је одредио предсједник Суда Босне и Херцеговине (Закон о Обавјештајно-безбједносној агенцији БиХ, Службени гласник БиХ, бр. 12/04). Суд Босне и Херцеговине има двоструку улогу: он је дио система безбједности и истовремено има контролну улогу у том систему. Суд БиХ рад Агенције контролише и кроз вођење парничних поступака у радним споровима.

Иако је Законом јасно дефинисано како и који органи врше контролу Обавјештајно-безбједносне агенције БиХ, они нису остварили своју законом предвиђену улогу. Афере везане за Обавјештајну агенцију смјењивале су се једна за другом. Стиче се утисак да је Агенција постала моћно оружје у рукама појединаца и интересних група.

У медијима је прилично експлоатисана афера Ушће (Вучетић, М. (2017, 11. јануар). Показала је сву немоћ и несналажење контролних органа. Наиме, у медијима је објављен аутентичан документ Обавјештајне агенције. Једни (углавном медији из Републике Српске) тврдили су да је то доказ да се Агенција бави званичницима Србије, док је медијски поглед из Федерације све приказао као напад на Обавјештајну агенцију, која је у функцији заштите државе. Медији из Србије углавном су на аферу гледали очима колега из Српске. Комисија надлежна за надзор над Обавјештајно-безбједносно агенцијом утврдила је да није било прислушкивања званичника Србије и БиХ (Новинска агенција Фена, 2018, 4. септембар). Наведена афера за посљедицу није имала само медијску поларизацију, већ и поларизацију на политичкој основи између Федерације БиХ и Републике Српске, али је политичка поларизација била евидентна и унутар ентитета.

Објава пресретнутог телефонског разговора између директора Републичког центра за истраживање ратних злочина, Милорада Којића, са пред-

сједником Борачке организације Миломиром Савчићем и његовим браћом Миодрагом Стојановићем, из децембра 2019. године створила је утисак да се значајан број званичника Српске налази под третманом Обавјештајно-безбједносне агенције, и да је иста у функцији лидера СДА, Бакира Изетбеговића.

Наведени случајеви су само дио широке лепезе примјера употребе и злоупотребе Агенције. И увијек се дешава исто. Медији укажу на злоупотребу и о томе се говори наредних седам дана, контролни органи се не огласе или то чине веома штуро, неадекватно улози коју им је друштво дало. Убрзо случај буде дневнополитичким догађањима потиснут на маргину.

Изузетак је био случај „Диплома” који је куриозитет и за босанскохерцеговачке обавјештајно-безбједносне прилике. Након што су инспекцијски органи Осману Мехмедагићу, директору Обавјештајно-безбједносне агенције, поништили диплому о стицању звања дипломирани економиста на Универзитету за пословне студије у Бањој Луци, он је убрзо доставио другу – диплому Америчког универзитета у БиХ (РПРС, 2020, 4. јул).

Управо та друга биће предмет посебне тужилачке истраге Тужилаштва БиХ, током које је Мехмедагић притворен, а у његовим стамбеним просторијама полиција је по налогу Тужилаштва БиХ извршила претрес. Директор и власник Америчког универзитета Денис Прцић у притвору је провео знатно дуже времена од свог најпознатијег „дипломца”. Након изласка из притвора, Мехмедагић је наставио да обавља посао директора Обавјештајне агенције. Против директора Агенције Тужилаштво БиХ је отварало и друге истраге, али је Суд БиХ одбијао да потврди мјеру притвора.

У низу земаља присутна је контрола система безбједности од основна три стуба власти, односно, можемо да говоримо о три модела контроле обавјештајног сектора у БиХ: парламентарни модел контроле, модел контроле од извршне власти и модел контроле од судске власти, односно, контрола коју спроводе судски органи. Сваки модел има своју улогу и значај – може се рећи да они зависе један од другог и да се узајамно подржавају. Парламент контролише систем безбједности тако што доноси законе којима се дефинишу рад, овлашћења и организација сектора безбједности, одобрава буџет, одобрава годишње платформе за рад, штите људска права и низ других послова који су у домену контроле безбједносног сектора. Органи извршне власти контролишу извођење операција, савјетују више званичнике и обезбјеђују проток информација. Уједно, извршна власт именује и разрјешава директора Обавјештајне агенције. Судска власт има улогу да заштити грађане и права грађана од незаконитог рада и поступања припадника Обавјештајне агенције. То је, у суштини, апелациони вид контроле. Сви ови облици контроле законима су дефинисани у Босни и Херцеговини. Међутим, у пракси се не проводе на адекватан начин.

ЗАКЉУЧАК

У подијељеном друштву, какво је босанскохерцеговачко, питање контроле обавјештајног сектора је посебно значајно, како са аспекта демократског развоја друштва тако и са аспекта међунационалних односа. Законом о Обавјештајно-безбједносној агенцији БиХ ово питање је ријешено, али је рјешење остало само у законском оквиру, скоро непримијењено у пракси. Законодавна власт Агенцију контролише преко Заједничке обавјештајно-безбједносне комисије, али се, на примјер, Комисија посљедњи пут састала у фебруару 2020. године, односно, прије скоро двије године. У међувремену су се афере с којима се повезивала Обавјештајна агенција редале једна за другом, а директор Агенције је једну ноћ провео у притвору, док је у његовим стамбеним и службеним просторијама по налогу Тужилаштва БиХ полиција извршила претрес. Извршна власт такође има инструменте контроле, али се не користе. За Извршни обавјештајни одбор мало ко од посланика и зна да постоји.

Једино је Тужилаштво БиХ покушало да санкционише поступке појединаца из Агенције које је сматрало незаконитим, али је за сада свака истрага остала без судског епилога, у смислу санкција за дјела за која је Тужилаштво теретило првенствено директора Агенције. О аферама које су везиване за Агенцију медији су углавном пристрасно и политички обојено извјештавали. Од званичника Републике Српске Обавјештајна агенција се годинама оптужује за незаконит рад, идентичне оптужбе стижу и од дијела политичке елите у Федерацији БиХ. Све у свему, контрола обавјештајног сектора у БиХ постоји само декларативно, у пракси је неспроводива. То може имати дугорочне политичке посљедице.

ЛИТЕРАТУРА

- Вучетић, М. (2017, 11. јануар). Афера „Ушће” потреса обавјештајне кругове у БиХ. Преузето 28. 11. 2021. са сајта Телевизије Н1. <https://ba.n1info.com/vijesti/a131983-afera-andquotusceandquot-potresa-obavjestajne-krugove-u-bih/>
- Драгишић, З. (2007). *Безбједносни менаџмент*. Београд: Јавно предузеће Службени гласник и Факултет безбедности Универзитета у Београду.
- Закон о Обавјештајно-безбједносној служби РС, *Службени гласник РС*, бр. 21/98
- Закон о Обавјештајно-безбједносној агенцији БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 12/04
- Закон о основама система државне безбједности, *Службени лист СФРЈ*, бр. 15/84
- Закон о унутрашњим пословима, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 4/92
- Закон о Обавјештајно-сигурносној служби Федерације БиХ, *Службене новине Федерације БиХ*, бр. 23/02

- Новинска агенција Фена. (2018, 4. септембар) Иванић тражи доказе од Додика. Преузето 28. 11. 2021. са сајта Радио-телевизије БН. <https://www.rtvbn.com/cirilica/3920748/ivanic-trazi-dokaze-od-dodika>
- Сајт РТРС. (2020, 4. јул). Колико диплома има Осман Мехмедагић. *Сајт Радио-телевизије Републике Српске*, Бања Лука. Преузето 28. 11. 2011. <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=391319>).
- Ђеранић, П. (2008). *Ко контролише обавјештајне службе*. Бања Лука: Бесједа.
- Ђеранић, П. (2011). *Ко чува чуваре – Контрола система безбједности БиХ*. Бања Лука: Бесједа.

Рад примљен: 2. 12. 2021.

Рад прихваћен: 27. 12. 2021.

